

Buda és Pest a világirodalomban.

(1473—1711.)

Ballagi Aladár nagy bibliográfiai művének első kötete. Megjelent Budapest főváros kiadásában.

Ballagi Aladár nagy bibliográfiai munkájának első kötete, melynek összeállítására a fővárostól kapott annak idején megbízást, az elmúlt héten nyilvánosságra került, igen diszes, mondhatnánk, a világváros presztíziséhez méltó formában. Ballagi hatalmas munkát végzett. A nagy történetírók közül csak a legelsőrangúak, mint Guizot, Buckle Tamás, Mommsen, Gregoróvius, dicsekedhetnek azzal, hogy egymaguk összehalmozgattak olyan gazdag forrásgyűjteményt, mint amilyen az ő Hungaricum-gyűjtése. Ez, amit most egy kötetben közölt, csak kis része a tizenkét vaskos kötetre terjedő roppant anyagnak. A „Buda és Pest a világirodalomban” jóval több egyszerű bibliográfiai munkánál. Azt az 1095 különböző munkát, amelyekben a magyar főváros ebben az időben előfordul, Ballagi értékes kommentárokkal látta el, a könyvbe ékelt két tanulmányában pedig röviden, de tömör és megkapó vonásokkal jellemzi Mátyás király és a török hódoltság korát.

Ballagi Aladár mint történetíró egyedül képvisel Magyarországon egyéni történelmi felfogást, melyet mint professzor a katedrán negyven esztendőn keresztül mély meggyőződéssel és lelkesedéssel hirdetett. Alapvető nézeteit röviden úgy foglalhatnánk össze, hogy az a tudományos objektivitás elvének alkalmazása, a történelmi tények megismerésében. A történelmi események szörnyű tömegében el kell különítenünk a lényegest a lényegtelen-től és felismerve a kornak irányadó gondolatait, az eseményeket a maguk miliójében kell vizsgálnunk, a szereplő személyeket pedig bele kell helyeznünk abba a világba, amelyben éltek. Néha egy-egy jelző, egy jellemző mondás, egy anekdota meglepő módon bevilágítanak korok lelki világába és felfogásába. Budát, a magyar fővárost, például a történelmi újkor kezdetén „Buda regia”-nak nevezték. A királyi jelző itt azt jelenti, hogy a magyar fővárost egyedurangúnak tekintették Európa többi nagy kulturális központjaival.

Ballagi az első tanulmányban néhány igen találó vonással jellemzi Mátyás királyt és korát. Mátyás igazi autokrata, ennek a korszaknak „modern” uralkodója. Viselkedésében, öltöztetésében, szokásaiban az olasz principéket utánozza, akikről Macchiavelli híres könyvét alkotta. Allandó, igen erős hadsereget szervez mindenféle idegen csőcselékből, amelyet dúsz szoldon tart, hogy az ő akaratát vakon kövesse. Uralmának támaszait az alsóbb néposztályok köréből veszi. Nem számít nála születés vagy származás. Mátyás célja: letörni a turbulens oligarchiát és megszilakítani az erős köz-

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: Balla Antal

Cím: Buda és Pest a világirodalomban

Forrás: Pesti Hírlap

3n

1925. 6. 4.

(Hely)

(Idő)

(Köt. s. fü.)

(Oldal)

ponti hatalmat ugyanolyan módon, amint ezt ebben az időben a francia királyok kezdték. Az a fény, pompa és ragyogás, amit pár évtized alatt teremtett, személyéhez volt fűzve és vele együtt elmúlt. Az olasz földről áttűltetett reneszánsz-műveltség sokkal rövidebb életű volt, semhogy mélyebb gyökeret verhetett volna a magyar talajban és kiinduló pontjává válhatott volna a magyar nemzeti művelődésnek.

A török hódoltság kezdetét, „Zápolya öldöklő századát” senki nem ismeri ma olyan alaposan, mint Ballagi. Egyetemi előadásaiban gyakran ismertette a főnemesség és az ország intéző köreinek mélyesleges romlottságát. A huszadik század romlottsága annyira-amennyire elrejtőzik a kultúra és és farizeusság álarca alá, de ennek az időnek romlottsága nyílt, durva és szemérmetlen. 1526 után bekövetkezett nemzeti tragédiánkhoz Ballagi rendkívül fontos adatokat szolgáltat.

Szulejmán szultán 1541 előtti kétszer megfordult Budán: először 1526-ban, másodszor 1529-ben. Tisztán rajta mulott, hogy már ekkor el nem foglalta a magyar fővárost, de ő békeséggel köszöntötte trónraléptekor II. Lajost és 1541-ben azért foglalta el Budát, mert látta, hogy János király özvegye, Izabella királyné, átengedi a németnek. „Meg kellett fosztanom Buda birtoklásától a magyar királynét, mert különben a magam uralmát kockáztatom” — írja Szulejmán emlékirataiban. A magyar uraknak tudtára adta, hogy nincs kifogása az ellen, ha János Zsigmond halálával magyar királlyá választják az orléanski herceget, vagy akár más, csak az ausztriai házból való fejedelem magyar királyságába nem egyezik bele soha. Ehhez a megállapításhoz hozzátehetjük, hogy Magyarország tisztán németbarátságának köszönhetette akkori tragédiáját és a 145 esztendeig tartó sanyaru török rabságot. 1526-tól 1686-ig Buda nem kevesebb, mint kilenc oszromot állott ki.

A Habsburgok folyvást erőlködtek, hogy

Osztályozás

Tárv

81

Hely

Idő

„1925.”

Személy

Helyszám

Magyarország kulcsát visszaszerezzék. 1527 augusztus 20-án I. Ferdinánd kardcsapás nélkül elfoglalta Budát és birtokában maradt 1529-ig amikor a német helyőrség Szulejmánnak árulással adta át. 1530 október 31-től december 19-ig Roggen dorf, Ferdinánd vezére, vivja Budát, de sikertel-

nül, 1540 októberében Fels Lénárt ostromolta hasonló módon eredmény nélkül. 1541 május 3-tól augusztus 22-ig tartó ostromban ismét Roggen dorf próbál szerencsét, de Szulejmán közlekedtének hírére menekül. 1542 szeptemberében Joachim brandenburgi őrgrof megtámadja Pestet, 1598 október 5-től november 3-ig tartó ostromban Mátyás főherceg elfoglalja a Vizivárost és a Gellérthegyet, 1599 április 17-én Nádasdy és Pálffy próbálkoznak. 1602 szeptemberben Russwurm császári tábornok beveszi Pestet, de a török megvesztegeti, amiért 1604-ben Prágában lefejezik. Ettől fogva a török nyolcvankét esztendeig nyugton élvezhette Buda birtokát. Nyugat-Európában vallásos háborúk dúltak, a harmincéves háború pusztasággá változtatta Németországot. A keresztény Európának ebben az időben nem volt ereje arra, hogy szembeszálljon az akkor nagyhatalom Törökországgal, Magyarország pedig egymagában gyenge volt. 1684 július közepétől kezdve november 1-ig Lotharingiai Károly ostromolta Budát. Itt már megkezdődik az egykor hatalmas és rettegett törökség hanyatlása, ami a bécsi udvar arra indítja, hogy nagy nemzetközi vállalkozást szervezzen Buda visszafoglalására. Lotharingiai Károly Marsigliinak, a kor legnagyobb hadmérnökének, tervei szerint ostrom alá fogta Budát és 1686 szeptember 2-án elfoglalta Lipót császár számára.

1541 után meglepően sok könyv foglalkozik Budával és Magyarországgal. Az e korbéli írók a magyar főváros elcséltében a kereszténység végveszedelmét látják és nemzeti ügyé lett a magyar-ság ügye, a vallásos motívumok alapján. Papok,

predikátorok, írók foglalkoztak Budával, siralmas versek jelennek meg a magyarság és a kereszténység szerencsétlenségéről. Habsburgi Ferdinándot úgy tüntetik fel, mint a keresztény hit örét és reményét. Jellemző a korra, hogy amikor a kereszténység hangadói Buda elfoglalásán sirtak, I. Ferenc francia király, a „rex christianissimus“, szövetséget kötött Szulejmánnal a Habsburgok ellen.

Luthertől, a nagy reformátortól, három olyan irásmű maradt, melyben szó van Budáról és a törökökről. Luther szörnyű veszedelmet látott a török előnyomulásában. 1541-ben megjelent, Vermanunge zum Gebet című irásában azt mondja híveinek, hogy ha a török ellen harcolnak, az ördög hadserege ellen harcolnak. De értelme végén oda lyukad ki, hogy Balst und Türck sind zween grewel, — a pápa és török két csapás. Budáról a török veszedelemmel kapcsolatban megemlékezik Melanchton, a nagy német tudós, Hans Sachs, a szuster-poéta, és rajtuk kívül ennek a kornak, úgy lát-szik, csaknem minden számottevő tollforgatója. Buda eleste izgalomban tartja az egész európai közvéleményt, már amennyiben ebben az időszakban mai értelemben vett közvéleményről szó lehet.

Ballagi könyve szigorúan vett szakmunka, de annyi közérdekű adat van benne, hogy nemcsak a történelemmel foglalkozókat, hanem a művelt közönséget is érdekelheti. A roppant készültséggel összeállított könyv tartalmát, felfogását tekintve, egyedül áll irodalmunkban. Tudós írója megérdemli a magyar történetírás, a magyar közönség és legfőképpen a főváros elismerését és hálaát.

Balla Antal.